

Anna Helle ja Kaisa Kurikka

Meidän ja muiden muuttuvat rajat kirjallisuudentutkimuksessa

Suomi viettää itsenäisyyden 100-vuotisjuhlaa vuonna 2017. Luvassa on tapahtumia kaikilla mahdollisilla aloilla, niin myös kirjallisuudessa. Esimerkiksi Yle on tehnyt *Kirjojen Suomi* -nimisen ohjelmakokonaisuuden, jossa on ilmestynyt muun muassa radio-ohjelmasarja *101 kirjaa*. Se esittelee yhden suomalaisen kirjan jokaiselta itsenäisyyden vuodelta. Mukana on paitsi itsestään selviä merkkipaaluja myös vähän yllättävämpiä nimiä, mikä on jo ehtinyt herättää kysymyksiä siitä, miksi tietyt kirjat on valittu ja toiset, kenties olennaisemmat, taas on sivuutettu. Millaista käsitystä kansallisesta kirjallisuudesta yleisradioyhtiö 2010-luvun lukijoille tarjoaa? Ylen aihetta koskevan internet-artikkelin otsikkoa mukailten voidaan myös kysyä, minkälainen kuva Suomesta tämän kirjavalikoiman pohjalta syntyy.

Tapahtuma ei rajoitu vain Ylen televisio- ja radiokanaville ja internetiin. Kirjastot eri puolilla Suomea järjestävät *Kirjojen Suomeen* liittyviä tapahtumia, ja myös Kansalliskirjasto, Svenska Litteratursällskapet i Finland ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ovat mukana hankkeessa. 80 bloggaajaa on lupautunut kirjoittamaan listan kirjoista vuoden 2017 kuluessa. Näin mittavan hankkeen luulisi lisäävän suomalaisen kirjallisuuden näkyvyyttä juhluvuoden aikana.

Suomessa, kuten muuallakin Euroopassa ja maailmassa, eletään taas kerran jonkinlaista murrosvaihetta, jossa esimerkiksi ajatus kansallisista identiteeteistä on palaamassa aikaisempaa keskeisempään rooliin. Varsinkin akateemisessa kontekstissa näytti pitkään siltä, että nationalistiset aatteet ovat käymässä vanhanaikaisiksi tai ainakin menettämässä niille 1800- ja 1900-luvuilla annettua tärkeää merkitystä. Juhlapuheiden rituaalinen isänmaallisuus ei kuitenkaan ole hävinnyt mihinkään, ja viime vuosina on nähty sen lisäksi myös väkivaltaista äärioikeistolaista rasismia.

Globalisaatio ja EU ovatkin saaneet vastavoimakseen yhä kovaäänisempiä liikkeitä, jotka korostavat kansallisia rajoja ja saavat toisinaan myös nationalistisia tai rasistisia piirteitä. Tällaiseen ajatteluun nojaava populistinen politiikka näytti voimansa esimerkiksi Isossa-Britanniassa, joka äänesti keväällä 2016 EU:sta eroamisen puolesta. Vuonna 2017 nähdään, tuleeko Eurooppaan lisää samanlaisia protesteja. Yhdysvallat taas valitsi uudeksi presidenttikseen Donald Trumpin, mikä yllätti monet niin USA:ssa kuin muualla maailmassa. Lukuisia muita esimerkkejä voitaisiin esittää eri puolilta maailmaa. Maailmanpolitiikan tuulet ovat kääntymässä, eikä uutta suuntaa tiedä varmasti kukaan. Moni on kuitenkin huolissaan.

Mitä tekemistä tällä kaikella on kirjallisuuden ja kirjallisuudentutkimuksen kanssa? Ehkä ei mitään, tai paljonkin, riippuen näkökulmasta. Kirjallisuudentutkimus on paitsi kulttuurisen perinnön tulkitsemista ja välittämistä edelleen myös kamppailua merkityksistä. Aikaisemmin kirjallisuudentutkimus oli usein sidoksissa kansallisen identiteetin rakentamiseen, sittemmin alalla on myös kritisoitu kansallisia ideologioita.

Tämän päivän kirjallisuudentutkimus käsittelee omilla tavoillaan menossa olevia globaaleja muutoksia kiinnittämällä huomiota paitsi kirjallisuuden kansallisiin kysymyksiin myös ylijarjaisiin ilmiöihin. Kirjallisuudentutkimus pohtii esimerkiksi monikulttuurisuuteen, siirtolaisuuteen ja etnisyyteen liittyviä kysymyksiä ja pyrkii käsitteellistämään niitä mahdollisimman osuvasti ja oikeudenmukaisesti. Tässä numerossa arvioitu *Kansallisen katveesta* -teos on hyvä esimerkki siitä, miten monipuolisesti esimerkiksi juuri kansallisuuteen liittyviä kysymyksiä voidaan tarkastella kirjallisuudentutkimuksessa.

Kansallisuusaatteen nimissä on toki tehty monia hyviä ja arvokkaita asioita, jotka liittyvät Suomessa esimerkiksi kulttuurimme kehitykseen ja sivistystason nousuun – niistä voimme olla iloisia ja ylpeitä tänäkin päivänä. On kuitenkin muistettava, että sivistys ei voi koskaan tulla valmiiksi, vaan sitä on ylläpidettävä ja kehitettävä edelleen, ja tämä on kirjallisuudentutkimuksenkin tehtävä. Hanna Meretoja kirjoittaaakin tässä numerossa julkaistavassa professoriluennossaan muun muassa sivistämisen ja sivistyksen tärkeydestä nykymaailmassa. Lisäksi kansalliset identiteetit mielletään nykyään monimuotoisemmiksi kuin ennen, ja niiden ymmärretään olleen ja olevan yhä monin eri tavoin kytköksissä ympäröivään maailmaan. Nykyaikainen kirjallisuudentutkimus tarjoaakin monia teoreettisia näkökulmia, joiden avulla maailmaa voi tarkastella ennakkoluulottomasti ja pyrkien ymmärtämään eroja. Tieto ei lisää tuskaa, vaan oman ja muiden kulttuurien välisten erojen ja yhtäläisyyksien ymmärtäminen auttaa monimutkaisen maailmamme hahmottamisessa.

Avaimen vuoden 2016 viimeisen numeron artikkelit käsittelevät tuttuun tapaan monenlaisia aiheita, joista useimmat liittyvät ainakin väljästi tämän pääkirjoituksen teemaan. Juha-Pekka Kilpiö esittelee artikkelissaan kehittämäänsä kinefrasiksen käsitettä ja havainnollistaa sitä suomalaisesta nykyrunoudesta otetuin esimerkein. Maria Laakso lukee puolestaan Pauli Kohelon 2000-luvulla julkaistuja *Ohessa tilinumeroni*- ja *Kassan kautta* -romaaneja suomalaisen humoristisen kansankuvauksen postmoderneina variantteina. Veli-Matti Pynttärin artikkeli taas käsittelee Matti Kurjensaaren muotokuvaesheitä suomalaisen kulttuurin merkkihenkilöistä. Numeron viimeisessä artikkelissa Anna Pehkoranta tulkitsee Beijngissä syntyneen mutta Yhdysvalloissa asuvan Yiyun Lin *Kinder Than Solitude* -romania transnationaalissa kontekstissa ja affektiivisen etäisyyden käsitteen avulla.

Viola Parente-Čapková tarkastelee katsauksessaan tšekkiläistä strukturalismia käsittelevää kokoelmateosta ja tuo esille, miten monin tavoin 1900-luvun maailmanpoliittiset tapahtumat ovat vaikuttaneet tšekkiläisen strukturalismin vaiheisiin. Ilona Lindh kuvailee konferenssiraportissaan Puolan Kielcessä pidettyä matkakirjallisuuden konferenssia, jonka senkin teemoissa kulttuurien väliset suhteet nousevat näkyviin. Elina Arminen arvioi jo mainittua Heidi Grönstrandin, Ralf Kaurasen, Olli Löytyn, Kukku Melkkaan, Hanna-Leena Nissilän ja Mikko Pollarin *Kansallisen katveesta* -teosta, ja Parente-Čapková'n kritiikki tarkastelee Antti Salmisen *Kokeellisuudesta*-teosta. Kirjallisuusoppiaineiden esittelyvuorossa ovat Itä-Suomen Kirjallisuus ja Tampereen yliopiston Kirjallisuustieteen tutkinto-ohjelma.

Antoisia lukuhetkiä ja avarakatseista alkanutta vuotta 2017!

Anna Helle ja Kaisa Kurikka